

הארץ, 17 בדצמבר 1999

זכויות אדם, זכויות תרבות / יורם ברונובסקי

בסיום תוכניתה "מבט נשי" (ערוץ 2, שבת, 30: 11) פנתה המנחה, בילי מוסקונה-לרמן, אל אחת ממשתתפות הדיון, הפרופ' רות גביזון, וטענה שפעילותה באגודת זכויות האדם מכשילה, "אומרים", את מינויה לשופטת בבית המשפט העליון. מוסקונה-לרמן לא הצביעה על מקור השמועה החמורה הזאת, אך בכל מקרה יש, במידת מה, מקום להתעודד מן השמועה שהיא שמעה מן המקורות הלא-מזוהים שלה.

אכן, אם המקורות מהימנים, הבשורה היא טובה: מי שאמרה כי בעיניה ערכיו של הרב עובדיה שוויס לערכי בית המשפט העליון פסלה את עצמה בעצם הדעה הזאת מן השיפוט העליון, שהרי ערכיו של הרב עובדיה אינם מאפשרים לה כלל להיות שופטת. מצד שני, צר שהיא עלולה שלא לזכות במשרה בשל סיבה לא-נכונה: זה שנים עומדת גביזון בראש האגודה לזכויות האדם, שהוציאה בסוף השבוע שעבר את הדו"ח השנתי שלה.

מישהו צריך לעשות את העבודה הלא-פשוטה הזאת. גביזון, שאמרה דברים מקוממים ביותר בראיון המפורסם במוסף "הארץ" – אף שאין היא, כמובן, הקורבן הראשון, וחוששני שגם לא האחרון, של פרדוקס הרב-תרבותיות – ראויה להוקרה על הפעילות שלה למען זכויות האדם כראש הוועדה הזאת.

להוקרה גדולה עוד יותר ראויות אל-נכון שלוש הנשים האחרות שהשתתפו בדיון הזה, שבעקבות הדו"ח הקשה על הפגיעה בזכויות האדם בישראל, הממקם את ארצנו בעולם המערבי עדיין אך כשנייה מבחינת הפגיעות בזכויות הללו מיד אחרי ארה"ב.

שלוש הנשים האחרות שהופיעו בדיון על זכויות האדם בישראל, כלומר הפגיעה המתמדת, בכל התחומים, בזכויות הללו, הן כביכול "הפועלות השחורות", ברוכות המעש, של קיום (ניסיון לקיום) זכויות האדם. אישה אחת, נעמי בר-יעקב, מנסה לקיים אנושיות יסודית בתנאי מלחמה של מקומות כמו בוסניה, אישה אחרת מבקרת עובדים זרים בבתי המעצר שלהם, מביאה להם דרישות שלום מנשותיהם הרחוקות ובגדים חמים להקל את סבלם, דואגת לבריאותם ושומעת את תלונותיהם ואת אנקתם הקורעת-לב, הנישאת אחריה בעודנה מתרחקת מבית הסוהר: "אני רוצה הביתה".

נושא זכויות האדם בישראל עלה בעקיפין בדיון על בעיית ירושלים ב"ככה וככה" (ערוץ 2, שבת, 55: 12). אחד ממשתתפי הצוות, עו"ד נדב העצני, טען שפלשתיןאי ירושלים מעדיפים את שלטון ישראל על שלטונו של ערפאת, והראיה – שהם נאבקים על תעודת זהות ישראלית.

לכאורה, זו הטענה הקולוניאליסטית הקלאסית, שלפיה הכוח הכובש מיטיב עם הנכבשים עד שאלה אינם חפצים כלל בעצמאות ובחופש. אבל הנה דני רובינשטיין, הקוטב המנוגד אידיאולוגית לנדב העצני, מסכים שיש נטייה כזאת של ערביי מזרח ירושלים, לזכות בזכויות האדם בארץ שבה – אנו יודעים מן הדו"ח מה שלא ידעו עוד אנשי הצוות של "ככה וככה" – נרמסות הזכויות הללו יותר מבכל ארץ מערבית אחרת מלבד ארה"ב.

בריחה זו מן החופש מוכרת מניסיונות קודמים בקולוניאליזם האירופי, אך כפי שציין המנחה ירון לונדון, היא נחלתם של מעטים בלבד. ועם זאת, נדמה שבחשבון הסופי מעדיפים העמים את העוולות שגורמים להם שליטים מבני עמם.

זכויות אדם מוזכרות גם בתוכנית התרבות "קפה-תיאטרון" (ערוץ 33, חמישי, 8.12, 21:30; שידור חוזר: שבת, 10.12, 16:30) וגם משתתפיו מביעים זעזוע מן המיקום הגבוה של ישראל בהיררכיה של המצורעים. אבל כאן נדונות בעיקר בעיות של מה שאפשר לכנות זכויות תרבות: מה מידת הזכות של התרבויות השונות בישראל לתמיכה ממשלתית או ציבורית? האם היידיש, הלדינו, הערבית וכיו"ב, ראויות לאותה התמיכה כמו התרבות העברית-הישראלית? לכאורה, רוח הזמן הרב-תרבותית מובילה להשוואת התמיכה לכל התרבויות, הרבות בארץ עד אין סוף כמעט. כשנסכים לטיעון זה נוותר כביכול על יסודו של החלום הציוני, שהוא יצירת תרבות עברית חדשה. עניין לא פשוט.